

УДК 347.78025:004,9(73+477)

*Трошкіна Катерина Євгенівна,
викладач кафедри державно-правових дисциплін
та адміністративного права
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
katerynareva@gmail.com*

*Мітькова Ілона Сергіївна,
студентка IV курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
milonasmitt@gmail.com*

ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ: США ТА УКРАЇНА

Стаття присвячена аналізу технологічних засобів захисту авторських прав на електронні книги через призму досвіду США та України. У результаті дослідження продемонстровано багатоаспектну систему заходів захисту авторських прав. Підкреслено переваги та недоліки застосування DRM-систем для охорони авторського продукту. Акцентовано увагу на перспективних зарубіжних законодавчих актах, що є доцільними для імплементації до національного законодавства. Автори вказують на популяризовані методи обходу технологічних засобів захисту авторських прав та шляхи їх попередження. Здійснено порівняльний аналіз процедури реєстрації авторського права на електронну книгу як обов'язкової умови при судовому позові для охорони права інтелектуальної власності.

Ключові слова: електронна книга, оффшорний хостинг, управління цифровими правами, шифрування, водяний знак, цифровий підпис.

Troshkina K., Mitkova I. TECHNOLOGICAL PROTECTION COPYRIGHT RIGHTS ON ELECTRONIC BOOKS: USA AND UKRAINE

The article is devoted to the analysis of technological means of protection of copyright on e-books through the prism of the experience of the USA and Ukraine. As a result of the study, a multi-aspect system of copyright protection measures is demonstrated. The advantages and disadvantages of using DRM-systems for protection of an author's product are highlighted. The attention is focused on promising foreign legal acts, which are expedient for implementation in the national legislation. The authors point to popular methods of bypassing technological means of copyright protection and ways of its prevention. A comparative analysis of the procedure for registration of copyright for an e-book as a mandatory condition for a lawsuit for the protection of intellectual property rights in the United States and Ukraine is carried out.

Keywords: e-book, offshore hosting, digital rights management, encryption, watermark, digital signature.

Постановка проблеми. Станом на лютий 2017 року доля споживачів, які використовують піратський контент в Україні, складає 74%, знаходячись на третьому місці після Колумбії та Мексики [11]. Через піратство та контрафактний авторський продукт видавнична сфера України переживає стагнацію. Незаконне розповсюдження електронних книг та цифрових копій паперових видань в мережі Internet має негативний фінансовий ефект як для авторів, так і для економіки країни в цілому.

Україна взяла вектор на законодавчі зміни щодо охорони прав авторів, а тому актуальність питання зумовлена необхідністю врахування позитивного зарубіжного досвіду. Тенденції захисту авторського права у світі свідчать про використання сучасних технологічних засобів для превенції та припинення інтернет-правопорушень і наша держава не стоїть осторонь означених процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питання технологічних засобів захисту об'єктів авторського права присвячені праці таких науковців як С.Бурлаков, І.Вашинця, М.Моченова, О.Рассомахіної, Г.Свердлика та О.Штефан,ін. Однак, у зв'язку з відсутністю досконалого законодавчого регулювання технологічних засобів захисту авторських прав на цифрові матеріали в Україні, вивчення цієї сфери на сучасному етапі залишається малодослідженим та перспективним.

Формування цілей статті. Мета наукової публікації полягає в аналізі та порівнянні систем захисту авторських прав на електронні книги від піратської діяльності в Україні та США, а також дослідженні досвіду застосування технологічних засобів захисту в аспекті їх імплементації в національну правову систему.

Виклад основного матеріалу. Стихійна активізація інтернет-піратства в Україні зумовлена, в першу чергу, економічним фактором. До того ж, за умов відсутності детального закріплення цивільно-правових засобів захисту авторського права в цифровій мережі, Україна тривалий час експлуатується піратами як оффшорний хостинг. *Оффшорний (або «куленепробивний») хостинг* – це спосіб продовження піратської діяльності після закриття серверу за судовим рішенням [1]. Причиною такого зухвалого використання українських інтернет-ресурсів для відмивання незаконних коштів є недосконалість національної правової регламентації питання охорони прав авторів.

Однак, у 2017 році було внесено зміни до Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 в редакції від 22.08.2018, які стали важливим кроком у забезпеченні авторства на матеріали, розміщені на веб-сайтах. Так, новою статтею 52-1 регламентовано метод подачі заяви для захисту авторських прав, що стали об'єктом правопорушення в мережі Internet. Форма та процедура застосування заяви про блокування серверу зловмисників тепер чітко окреслені законодавством. [13]

Проблема несанкціонованого використання електронних книг полягає в тому, що після завантаження у вільний доступ цифрових матеріалів, зокрема електронних книг, їх може бути безперешкодно скопійовано та завантажено користувачами з метою подальшого неправомірного збагачення останніми. Несанкціоноване використання та копіювання контенту вимагає застосування авторами превентивних заходів для охорони авторського продукту та отримання власне законних дивідендів від нього.

Для гарантії та попередження порушення авторських прав в Сполучених Штатах Америки діє Digital Millennium Copyright Act (DMCA) – Закон про авторське право в цифрову епоху [2]. Американський правовий акт є жорстким у положеннях щодо заборони обходу мір контролю над доступом до авторських матеріалів, а не тільки захисту від їх несанкціонованого копіювання та розповсюдження. Враховуючи цей факт, обґрунтовано об'єктом дослідження та потенційної імплементації досвіду обрано законодавство США.

В США е-книги займають четверть ринку, а тому обґрунтованою є необхідність забезпечення гарантій прав авторів. У видавничому просторі, як вже було зазначено, все частіше здійснюють захист авторських прав за допомогою різних технологічних засобів. Ефективність механізму охорони авторського продукту на території США забезпечено, головним чином, використанням технологій DRM. *Digital rights management (DRM) або управління цифровими правами* – це систематичний підхід до захисту авторських прав на цифрові медіа. Метою DRM є запобігання несанкціонованому перерозподілу цифрових носіїв і обмеження способів, якими споживачі можуть копіювати придбаний контент. Незважаючи на те, що цифровий матеріал захищений законами про авторське право, контроль за правопорушеннями в мережі Internet є досить складним. Технології DRM фокусуються на тому, щоб виключити можливість крадіжки матеріалів для подальших незаконних піратських маніпуляцій з ними [4].

Зазначимо, що наразі серед науковців відсутня чітка думка щодо позиціонування таких технологій у правовому полі. Так, О.Мацкевич, апелюючи статтею 19 Цивільного кодексу України, наголошує, що подібні засоби протидії варто класифікувати як самозахист. Проте, самозахист має місце при вже порушеному праві автора, а тому виникає питання щодо доцільності віднесення деяких превентивних засобів саме до цієї цивільно-правової категорії (наприклад, моніторинг автором власного матеріалу в мережі Internet) [6].

Розповсюдженими проти книжкового піратства є такі види технологій як паролі, водяні знаки, шифрування, цифрові ключі, а також крайньою мірою є позов до суду з вимогою захисту авторських прав.

Одним з безоплатних засобів превенції піратства є *захист паролем*. Перевагою є доступність у застосуванні будь-якому користувачу персонального комп'ютера (далі – ПК) і безпосередньо додатка, наприклад, Adobe Acrobat [12]. Однак, такий вид захисту має низький рівень шифрування і за необхідності може бути видаленим правопорушником без використання додаткових сервісів.

Найбільш поширеним варіантом DRM серед видавців є *шифрування*. За допомогою програми шифрування файл електронної книги є доступним тільки авторизованим користувачам. Так, продавці цифрового контенту зашифровують кожний файл, використовуючи ключ, який відрізняється для кожного окремого користувача перед відправкою. Тобто, перед читанням необхідно синхронізуватись з особистим онлайн-акаунтом [4]. Такий метод захисту використовується відомими електронними платформами для читання Amazon, Barnes & Noble та ін. Деякі видавці мають власний DRM, який обмежується однією копією продукту для одного пристрою або ж часом читання книги.

Перевагою цього технологічного засобу безперечно є те, що покупці не зможуть поділитись файлом на інші пристрої. Проте, для піратства шифрування є не достатньо ефективним засобом через можливість відкриття доступу через програму конвертування. До того ж, з економічної точки зору, більш дорогі видання стримують попит покупців, адже в перспективі можуть бути втрачені з переходом на інший пристрій чи акаунт.

Ще одним способом захисту авторських прав є *водяний знак*. Кожна продана дистрибутором копія містить ім'я та адресу покупця. Розташування поміток в книзі різниться, зокрема на кожній сторінці, в кінці розділу або

лише один раз в кінці книги. Файл може бути вільно переданий на інші пристрої та збережений на довготривалій термін, оскільки не має жодного шифрування [4]. Однак, подібні відмітки в цифровій книзі ідентифікують особисто покупця як незаконного поширювача об'єкта авторських прав у разі розповсюдження файлу через відкриті сервіси обміну інформацією.

Підкреслимо, що обмеження несанкціонованих копій шляхом шифрування чи водяного знаку є платними послугами для авторів. Ці технології можливо застосовувати разом, хоча на практиці продавці обирають лише один з варіантів. Зазвичай, використання обох методів має місце для конфіденційних корпоративних документів чи дорогих навчальних матеріалів.

Зауважимо, що навчально-методичний контент в умовах інтенсивного розвитку дистанційної освіти є одним з найбільш популярних об'єктів книжкового піратства. Цей факт безперечно зумовлює необхідність правової охорони авторських доробків.

Для прикладу, з метою поширення дистанційної освіти за допомогою цифрових технологій та одночасно гарантії забезпечення авторських прав, в США був прийнятий Technology, Education and Copyright Harmonization Act of 2002 (TEACH Act). Відповідно до нього, розповсюдження навчального контенту повинно відбуватися «виключно для студентів, офіційно зареєстрованих на курсі, для якого здійснюється передача». При цьому, заклад освіти зобов'язує «надавати інформацію щодо права власності авторів на матеріали», а також «точно описувати та заохочувати дотримання законів США щодо авторських прав» [5].

Особливим способом захисту є *цифровий підпис або ключ*. Суть технології полягає у спеціальному кодуванні, який використовують від незаконного доступу, підробки та крадіжки даних. Додаток шифрує інформацію файлу і блокує його цифровим ключем. Захищені дані стануть доступними лише за умови, коли конкретний ключ буде підключено до ПК у вигляді USB – пристрою [4].

Варто вказати на об'єктивні переваги цифрового ключа, такі як: використання метода випадкового шифрування даних Black-Box та необхідність підключення пристрою USB для відкриття файлу. Також оскільки дані є зашифрованими, копіювання чи друк документів не принесе зловмисникам бажаного результату.

Вищезазначені варіанти є превентивними засобами захисту авторських прав. У випадку, коли цивільний делікт вже було вчинено правопорушниками, частою є *практика моніторингу* авторами власних матеріалів в мережі Internet та подальшому позові до суду для реституції.

Деякі з веб-хостів, відповідно до американського законодавства, повинні мати *агента*, який згідно з DMCA (Digital Millennium Copyright Act) може бути повідомлений автором про наявність піратського контенту. У заяві автори повинні вказати наступне: твори, авторські права, які порушуються; матеріал веб-сайту, який порушує авторські права; ім'я / найменування та контактні дані заявника; інформація про засоби зв'язку з власником сайту, чий матеріал порушує авторські права; підтвердження добросовісності заяви; обов'язковою є наявність підпису під заявою [2].

Як результат застосування приписів DMCA, агентом може бути видалено лише необхідну веб-сторінку або ж повністю сайт-правопорушник.

В Україні ж, новою статтею 52-1 Закону «Про авторське право та суміжні права» доповнено розділ щодо захисту права власності авторів та визначено порядок припинення незаконної активності піратських сайтів. Проте, на відміну від американської, в національній процедурі обов'язковим при подачі заяви власнику сервера на блокування останнього є представництво інтересів автора адвокатом. Копія одного з документів, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги додається до заяви автора [13].

До того ж, якщо піратський сайт отримує плату за торгівлю контрафактним авторським продуктом, потенційно можливо призупинити фінансові операції його платіжних систем. Таку стратегію боротьби з піратством назвали «слідувати за грошима» (англ. - «follow the money»).

Так, деякі компанії з обробки платежів (PayPal) в США призупиняють або блокують клієнтів, яким нараховуються кошти за піратський контент. Автор повинен надіслати компанії по обробці платежів звіт з необхідною інформацією про несанкціоноване використання об'єкта його авторської власності [17]. До того ж, 29 серпня 2018 року електронна платіжна система Pay Pal включила можливість транскордонних переказів для України через дочірню компанію Хоом. Це, у свою чергу, створює умови для використання методу моніторингу незаконних фінансових операцій.

Втім, технологічні засоби потребують оперативного вдосконалення відповідно до сучасних потреб та новацій ринку. Набирає популярності поширення піратськими спільнотами електронних книг через месенджер Telegram [17]. Перевагою для правопорушників є лояльна політика цензури цієї платформи. Зазначимо, що відбувається також активна оцифровка книг, які раніше не видавались авторами в електронному варіанті.

Вищезазначені факти обходу технологічних засобів свідчать про недостатню ефективність останніх. Обмеження завантажень електронних книг сучасними DRM-схемами не привертає увагу читачів як потенційних покупців продукту, а й навпаки зменшує обсяг продажів. Однак, серед авторів з'являються нові методи позитивної стимуляції дотримання законодавства про авторське право. Серед них виокремимо створення власного сервісу з продажу авторського контенту. Такий варіант застосував автор всесвітньо відомого бестселеру Гел Елрод

«Чудовий ранок. Як не проспати життя», залучивши до власного ком'юніті чималу кількість прихильників. Окрім масштабних продажів книг та зворотного зв'язку з читачами, сайт популяризував інший авторський контент: відео-тренінги на YouTube та аудіо-подкасти [16].

У випадку, якщо застосування технологічних засобів не спричинило необхідного ефекту, радикальним рішенням стає *позов до суду*. Підкреслимо, що захист авторського права у цивільному провадженні можливий лише за умови юридичного підтвердження такого правовідношення. Тобто, необхідна державна *реєстрація авторського права* на твір.

В Україні, реєстрація авторства на книги передбачено Законом України «Про авторське право та суміжні права» [13] та Постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 1995 р. № 532 «Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва» [15]. Безпосередньо порядок надання адміністративної послуги регламентовано Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1756 «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» [16].

Для того, щоб зареєструвати авторське право, необхідно подати заявку до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. У результаті розгляду та перевірки поданих документів приймається рішення про видачу свідоцтва, яке є підтвердженням права на результат інтелектуальної діяльності автора. Документи подаються автором особисто або поштою [10].

Формальний процес реєстрації авторського права перед подачею судового позову є обов'язковим і в США. Реєстрація здійснюється в Бюро по захисту авторських прав США. Заявку на реєстрацію можна здійснити в режимі онлайн на веб-сайті copyright.gov [8]. У випадку з реєстрацією авторського права на електронну книгу, така платформа є зручною у використанні. До того ж, державне мито сплачується дебетовою картою або електронним чеком. Пакет документів на реєстрацію повинен містити електронну копію книги, яку буде надіслано на зберігання до Бібліотеки Конгресу [7]. В Україні, примірники виданих електронних книг надсилають до Книжкової палати обов'язково на твердому носії – диску [9].

Висновки. Отже, курс законодавчих змін щодо захисту авторських прав на електронні книги є позитивним кроком у становленні національної правозахисної системи авторського права в цілому. Популяризовані технологічні засоби мають стати логічним елементом превенції правопорушень, а їх закріплення гарантією прав на інтелектуальну власність. Окрім того, законодавець має оперативно реагувати на нові технології піратської діяльності для ефективного захисту. Зарубіжний досвід є джерелом базових положень та засад охорони авторського права, а моніторинг тенденцій інтернет-піратства сприятиме удосконаленню механізму у відповідності до вимог сучасності.

Список використаних джерел:

1. Bobbie Johnson. Internet pirates find 'bulletproof' havens for illegal file sharing URL: <https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/05/internet-piracy-bulletproof>
2. Digital Millenium Copyright Act of 1998. URL: <https://www.congress.gov/105/plaws/publ304/PLAW-105publ304.pdf>
3. Gordon Mcconnell. New Forms of Piracy: How Telegram is Being Used to Pirate Books, Magazines and Textbooks URL: <https://blog.redpoints.com/en/telegram-incoming-piracy>
4. Stefan Bechtold. Digital Rights Management in the United States and Europe // The American Journal of Comparative Law. 2004), № 2. URL: https://www.jstor.org/stable/4144454?seq=1#page_scan_tab_contents
5. Technology, Education and Copyright Harmonization Act of 2002 URL: <https://www.copyright.com/wp-content/uploads/2015/04/CR-Teach-Act.pdf>
6. Мацкевич О. Особливості захисту авторських прав у цифровому масмедійному середовищі // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2015. № 4. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2015_4/3.pdf
7. Офіційний сайт Бібліотеки Конгресу США URL: <https://www.loc.gov>
8. Офіційний сайт Бюро по захисту авторських прав США URL: <https://www.copyright.gov>
9. Офіційний сайт Книжкової палати України URL: <http://www.ukrbook.net>
10. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
11. Портал світової статистики Statista URL: <https://www.statista.com/statistics/684345/pirate-content-viewers-by-country>
12. Посібник користувача на Офіційному сайті Adobe Acrobat URL: <https://helpx.adobe.com/ua/acrobat/user-guide.html>
13. Про авторське право та суміжні права. Закон України від 23.12.1993 в редакції від 22.08.2018 № 3792-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
14. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір. Постанова КМУ від 27.12.2001 в редакції від 22.12.2017 № 1756. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF>
15. Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва. Постанова КМУ від 18.07.1995 в редакції від 27.12.2001 № 532. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/532-95-%D0%BF>
16. Сайт Гела Елрода URL: <https://halelrod.com>

17. Умови використання для Pay Pal Service URL: <https://www.paypal.com/webapps/mpp/ua/useragreement-full>

REFERENCES

1. Bobbie Johnson. Internet pirates find 'bulletproof' havens for illegal file sharing. Retrieved from <https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/05/internet-piracy-bulletproof> [in English].
2. Digital Millenium Copyright Act of 1998. Retrieved from <https://www.congress.gov/105/plaws/publ304/PLAW-105publ304.pdf> [in English].
3. Gordon McConnell. New Forms of Piracy: How Telegram is Being Used to Pirate Books, Magazines and Textbooks. Retrieved from <https://blog.redpoints.com/en/telegram-incoming-pirac> [in English].
4. Stefan Bechtold. (2004). Digital Rights Management in the United States and Europe. *The American Journal of Comparative Law*, 2. Retrieved from https://www.jstor.org/stable/4144454?seq=1#page_scan_tab_contents [in English].
5. Technology, Education and Copyright Harmonization Act of 2002. Retrieved from <https://www.copyright.com/wp-content/uploads/2015/04/CR-Teach-Act.pdf> [in English].
6. Matskevych O. (2015). Osoblyvosti zakhystu avtorskykh prav u tsyfrovomu masmediinomu seredovyshchi [Features of copyright protection in the digital media environment]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – Theory and practice of intellectual property*, 4. Retrieved from http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2015_4/3.pdf [in Ukrainian].
7. Ofitsiyni sait Biblioteky Konhresu SShA [Official URL of the Library of Congress]. Retrieved from <https://www.loc.gov> [in English].
8. Ofitsiyni sait Biuro po zakhystu avtorskykh prav SShA [Official URL of the US Copyright Office]. Retrieved from <https://www.copyright.gov> [in English].
9. Ofitsiyni sait Knyzhkovoi palaty Ukrainy [Official site of the Book Chamber of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrbook.net> [in Ukrainian].
10. Ofitsiyni sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli [Official site of the Ministry of Economic Development and Trade]. URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> [in Ukrainian].
11. Portal svitovoi statystyky Statista [World Statistics Portal Statista]. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/684345/pirate-content-viewers-by-country> [in English].
12. Posibnyk korystuvacha na Ofitsiinomu сайті Adobe Acrobat [User guide on the Adobe Acrobat Official Site]. Retrieved from <https://helpx.adobe.com/ua/acrobat/user-guide.html> [in Ukrainian].
13. Pro avtorske pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3792-XII [On Copyright and Related Rights: Law of Ukraine dated 23.12.1993 No. 3792-XII] (*n.d.*). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> [in Ukrainian].
14. Pro derzhavnu reiestratsiiu avtorskoho prava i dohovoriv, yaki stosuiutsia prava avtora na tvir. Postanova KMU vid 27.12.2001 v redaktsii vid 22.12.2017 № 1756 [On the state registration of copyright and contracts relating to the author's right to work. CMU Resolution dated December 27, 2001, as amended by Dec. 22, 2017 No. 1756]. (*n.d.*). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF> [in Ukrainian].
15. Pro derzhavnu reiestratsiiu prav avtora na tvory nauky, literatury i mystetstva. Postanova KMU vid 18.07.1995 v redaktsii vid 27.12.2001 № 532 [On the state registration of author's rights to works of science, literature and art. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 18, 1995 in the wording of December 27, 2001 No. 532]. (*n.d.*). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/532-95-%D0%BF> [in Ukrainian].
16. The site of Gela Elroda. Retrieved from <https://halelrod.com> [in English].
17. Terms of use for Pay Pal Service. Retrieved from <https://www.paypal.com/webapps/mpp/ua/useragreement-full> [in English].

Стаття надійшла до редакції 21.09.2018